కథ 2002

3

పెండెం సోడా సెంటర్

మహమ్మద్ ఖదీర్‌బాబు

స ముద్రపు దాపున ఉన్న ఊరికి ఎండలకాలం వస్తే చేటు. ఎండలకి ఉప్పు తోడవుతుంది. చెమటకి ఒళ్లు బద్దలు కొడుతుంది. ఇంక పడమటి గాలి మళ్లిందా ఒంట్లో చుక్కనీరు మిగలదు.

అట్లాంటి ఎండలకాలంలో, అట్లాంటి ఉప్పుగాలి మధ్యనా, అట్లాంటి సముద్రపు దాపున ఉన్న ఒక ఊరిలో నడుముకు అడ్డపంచె కట్టుకున్న ఒక మనిషి వీధుల్లో తిరుగుతున్నాడు. పైవస్త్రం లేని అతడి పలుచటి వక్షం మీదా, వెన్ను పైకి తేలిన అతడి చామన చాయపు వీపు మీదా రెండు అట్టముక్కలు వేలాడు తున్నాయి. వాటిమీద సుద్దముక్కతో రాసిన అక్షరాలు అక్కడక్కడా చెమటకు నాని చెరిగిపోయి ఉన్నాయి. అవి ఇలా వున్నాయి.

'హరిజనుల ఆలయప్రవేశము
మానవసేవయే మాధవసేవ'

గత కొంతకాలంగా ఆ మనిషి ఎవరు మతించినా ఎవరు మతించకపోయినా ఎవరు విన్నా ఎవరు వినక పోయినా ఎవరు నవ్వినా ఎవరు నవ్విపోయినా ఆ అట్ట ముక్కల సందేశాన్ని ఊరూరా తిరుగుతూ వినిపిస్తూనే ఉన్నాడు. ఆగిన చోటల్లా సందేశం వినిపించడం, మెడ లోకి కొత్త అట్టలు వేలాడదీసుకోవడం, చెరిగిన అక్షరా లను మళ్లీ రాసుకోవడం అతడి పని.

ఆవేళ అతడు ఆ ఊరిలో ఆ పనికోసం నేరుగా ఇలింద్ర గురునాథం శ్రేష్టి వస్త్రాలయం ముందు ఆగాడు.

"శ్రేష్టిగారూ, నేనూ. అట్టల కొరకు వచ్చానండీ," అన్నాడు గొంతెత్తి.

శ్రేష్టి అతణ్ణి చూసి ముఖం మాడ్చుకొని, పైకి మాత్రం నవ్వుతూ, "మహానుభావా రండి రండి," అన్నాడు బల్ల చూపిస్తూ.

ఎండకు అలసిన ఆ అడ్డపంచె మనిషి బల్లమీద అలసటగా కూర్చున్నాడు సేదకి.

"దప్పికగా ఉంది. కాస్త నీళ్లు ఇప్పించండి," అన్నాడు.

అంతటి పుణ్యాత్ముడు, పైగా యజమాని స్వ కులమువాడు నోరు తెరిచి నీళ్లు అడిగితే ఇవ్వడం కన్నా ఇంకో భాగ్యం ఉంటుందా అని అంగడిలోని ఒక గుమాస్తా గబగబా పైకి లేచి కూజాలోని చల్లటి నీళ్లను ఇవ్వబోయాడు. అంతే. శ్రేష్టి గొంతు కంగారుగా రంకె వేసింది.

"ఒరే ఒరే గాడిదా, వచ్చింది ఎవరనుకున్నావురా. మహానుభావులు శ్రీశ్రీశ్రీ పొట్టి శ్రీరాములుగారు. అంతటి పెద్దమనిషికీ, ఉత్తమునికీ ఉత్త మంచినీళ్లు ఇవ్వబోతావా? గ్లాసు అక్కడపెట్టి గబాల్నపోయి పెండెం వాళ్ల అంగడి నుంచి సోడా తెచ్చివ్వు. ఎండనపడి వచ్చిన పెద్దలకి అది గదరా మర్యాద," అన్నాడు కోపంగా.

గుమాస్తా అదిరిపడి, నీళ్లు అక్కడపెట్టి, సోడా కోసం పరుగెత్తబోయాడు.

అది చూసిన ఆ అడ్డపంచె మనిషికి- 'వచ్చాడండీ యోధుడు' అని ఊరిజనాలు చాలాకాలందాకా ఎగతాళి చేస్తూ ఉండిన అనామక పొట్టి శ్రీరాములు గారికి - నవ్వు వచ్చింది.

పైకి లేచి నిలబడి "శ్రేష్టిగారూ, మీకెందుకా శ్రమ. మన ఊరి మర్యాద నాకు తెలియదా. ఆ సోడా ఏదో నేనే తాగుతానులెండి," అని మొగమాటానికి శ్రేష్టి వారిస్తున్నా వినకుండా బయలుదేరాడు.

కొంతసేపు నడిచి, పెండెం వాళ్ల అంగడికి చేరి, పేచువేసి మెత్తబరిచిన కొయ్యకుర్చీలో విశ్రమిస్తూ, ''చంద్రయ్యగారూ, అదండీ సంగతి. దాహానికి మంచి నీళ్లు అడిగినా ఇవ్వడం లేదండీ,'' అన్నాడు నవ్వుతూ.

ఆ మాటకు పెండెం చంద్రయ్యకు నోట మాట రాలేదు.

గబగబా అతడికి మంచినీళ్లు అందిచ్చి, అంత కంటే చల్లటి సోడాను చేతుల్లో పెట్టి, భక్తునిలా పక్కన ఒదిగి నిలబడి, కాస్త గొంతు సర్దుకొని, ''ఎందుకని శ్రీరాములుగారూ, ఎందుకని అలాగా?'' అన్నాడు నొప్పిగా.

అతడు మళ్లీ నవ్వి, ''హరిజనుల ఆలయ ప్రవేశం కొరకు మాలమాదిగవాడల్లో తిరుగుతున్నా గదయ్యా. మైలపడినానంట. ఇప్పుడు వీళ్లు తాగే గ్లాసుల్లో నాకు నీళ్లు అందిస్తే అంటు గదా, అందుకని,'' అన్నాడు.

అది విని చంద్రయ్య చాలాసేపటిదాకా ఏమీ మాట్లాడలేదు.

ఆ తర్వాత అన్నాడు, ''శెట్టిగారూ, మీమీదొట్టు. ఊరి నీళ్లకు అంటు ఉన్నదేమోగానీ ఇక్కడి నీళ్లకీ, సోడాకీ అంటు లేదండీ.''

*

సముద్రపు దాపున ఉన్న ఆ ఊరి పేరు కావలి.

బ్రహ్మంగారు కాలజ్ఞానం చెబుతూ, 'నెల్లూరు నేలమట్టం, కావలి కనకపట్నం,' అన్నారట. ఆ బైరాగి నోటి చలవ వల్ల అది ఆది నుంచీ కనకపట్నమే.

ఇలింద్ర గురునాథం శ్రేష్టిది ఆ ఊరే. పొట్టి శ్రీరాములుగారిదీ ఆ తాలూకాయే. ఇంకా చాలామంది షావుకార్లు అక్కడ పుట్టి పెరిగారు కానీ పెండెం చంద్రయ్య మాత్రం కాదు!

అతడిది చీరాల. ఆనాటి నేత వస్త్రాల మహా కూడలి.

పద్మశాలి కులాన పుట్టినందుకు అందరిలాగే అతడు కూడా మగ్గాన్ని చేతబట్టి ఉంటే అతడు కూడా ఈపాటికి చీరాలలో పనిమంతుడిగా రాజ్యం ఏలు తుండేవాడేగానీ గాంధీగారు 'ఓయ్' అని పిలిస్తే 'ఓయ్' అని పలికిన లక్షలమంది యువకులలో అతడొకడు. మూతి మీద సరిగా మీసాలు కూడా మొలవని వయసులో వున్నది కాస్తా ఉద్యమానికి ఇచ్చి ఉత్త చేతులతో మిగిలిన అతణ్ణి చూసి ఒంటినిండా గుడ్డ కట్టుకున్న సొంత కులంవాళ్లు పైకి ఎత్తాల్సిందిపోయి లోకువ చేశారు.

'వీడికి పిల్లనివ్వడం దరిద్రం,' అన్నారు.

'కులవిద్య కూడా రాదుగదా, ఎట్లా బతుకు తాడు?' అని పరాచికం ఆడారు.

ఇక అప్పుడు ఈ ఊరిలో ఉండటం భావ్యం కాదని చెప్పి రెండు జతల గుడ్డలు మూట గట్టుకొని చీరాల నుంచి దక్షిణ దిక్కుగా బయలుదేరి నెల్లూరు దాకా యాత్ర చేశాడతడు ఏ ఊరు అనువుగా ఉంటే ఆ ఊరిలో స్థిరపడిపోదామని.

ఆ యాత్రలో మొదట అతడికి ఒంగోలు తగి లింది. కానీ అక్కడ కంపచెట్లు ఎక్కువగా ఉన్నాయట. ఊరు మొరటుగా కనిపించిందట. ఆఖరున నెల్లూరు తగిలింది. అక్కడ పట్నవాసం ఛాయలు ఎక్కువగా కని పించాయట. అక్కడక్కడా అరవం వాసన తగిలిందట.

ఈ రెండూ కాదని వీటి నడిమధ్యన ఉన్న కావలిని చూసి అంత పట్నమూ కాదు అంత పల్లే కాదు అంత మంచీకాదు అంత చెడ్డాకాదు ఈ ఊరే బాగున్న దని ట్రంకురోడ్డు పక్కగా కాస్త అనువుగా ఉన్న జాగాలో చిన్న వసారా వేసుకుని కూర్చున్నాడు.

''వీడెవడు? చీరాల నుంచి వచ్చి మన రోడ్డు పక్కన వసారా వేసుకున్నాడేంది?'' అని ఎవరైనా అడిగితే-

''వరే, ఎక్కణ్ణించో వచ్చిన తెల్లోడు ఈ దేశమే నాదంటున్నాడు. పొరుగూరి నుంచి వచ్చిన దోవలేని వాణ్ణి. ఈ వసారా నాదంటే తప్పా,'' అని అన్నాడంట.

ఆ మాటకు కావలి జనం మారు మాట్లాడలేదు.

వాళ్లను మళ్లీ మాట్లాడనీకుండా చేసిన సంగతి ఇంకోటి కూడా ఉంది. అది పెండెం చంద్రయ్య సోడా!

గ్యాసుబండను పక్కన నిలబెట్టి, ముఖానికి తీగలవల తగిలించుకుని, సీసా నిండుగా గ్యాసు బిగించి, నీళ్లతొట్టెలో చలువచేసి అడిగినవారికి పెద్ద శబ్దంతో గోలీ కొట్టిచ్చే చంద్రయ్య సోడా అంటే అందరికీ నాలుగురోజుల్లోనే అభిమానం ఏర్పడిపోయింది. ఇంతకుమునుపు వాళ్లు అంత గ్యాసున్న సోడానిగానీ, అంతటి కమ్మని తేన్పునిగానీ ఎరగరు.

''చంద్రయ్యా, సాలోనివి. నీకెట్టా అబ్బిందయ్యా ఈ విద్య?'' అని అడిగితే నవ్వి ఊరుకునే వాడతడు.

చంద్రయ్య ఈ పని ఎప్పుడు నేర్చాడు, ఎక్కడ నేర్చాడు, ఎట్లా నైపుణ్యం సంపాదించాడు ఎవరికీ తెలి యదుగానీ మొత్తం మీద కావలి సెంటర్లో చంద్రయ్య సోడా ఒక అలవాటుగా మారింది. పొద్దుగూకే వేళకి చంద్రయ్య సోడా కడుపులో పడితే అటు పొద్దుతో పాటు

ఇటు ప్రాణం కూడా తెరిపిన పడుతుందని కావలి జనం మాట.

ఆ మాట అటూ ఇటూ పాకింది. వ్యాపారం పుంజుకుంది. చలువచేసే నీళ్లతొట్టెలు రెండు నాలుగయ్యాయి. పార్సిలు చేసే సోడా కేసులు ఆరుకు పన్నెండయ్యాయి. గాలికీ ఎండకూ లోకువగా ఉన్న ఆ వసారాకు రానురాను నాలుగువైపులా నాలుగు గోడలు లేచాయి. పైన పెంకులు పడ్డాయి. ఆ తర్వాత ద్వారబంధానికి పెద్ద అట్టముక్క ఒకటి వేలాడుతూ కనిపించింది. దాని మీద ఇలా ఉంది.

''హరిజనుల ఆలయ ప్రవేశము - పొట్టి శ్రీరాములు గారి సందేశము''

''వందేమాతరము - పెండెం సోడాసెంటర్ నినాదము''

అదిచూసి కావలి జనం, ''నీవు రాజకీయ వాదివా?'' అని ఆశ్చర్యపోయారు.

''కాదు. గాంధేయవాదిని,'' అని జవాబిచ్చాడు చంద్రయ్య.

చంద్రయ్య కావలి వచ్చి బాగుపడ్డాడు, నాలుగు డబ్బులు సంపాదించాడు. తిరిగి వాటిని కాంగ్రెసు కోసమో ఇంక దేనికోసమో ధారాదత్తం చేయకముందే ముకుతాడు వేయడం మంచిది అని చీరాల నుంచి బంధువులు వచ్చి, తగిన పిల్లను చూసి పెళ్లి చేసి వెళ్లారు.

పిల్ల బలశాలి. చురుకు చూపులు గలది. సోడా సీసాకు గోళీ అతుక్కుపోయినట్టుగా రావడం రావడమే చంద్రయ్యను అతుక్కుపోయింది.

''లక్ష్మమ్మా నీళ్లు పట్టావా?'' అని అడిగితే, ''పట్టి జాముసేపయ్యింది,'' అనేది.

''లక్ష్మమ్మా సీసాలు కడిగావా?'' అని అడిగితే ''కడిగి పొద్దు గడుస్తూ ఉంది,'' అనేది.

జుట్టు కొప్పుగట్టి వంగిందంటే ఇంటిపనీ, అంగడి పనీ చేసిగానీ పైకి లేచేది గాదు.

ఆమె తెగువ చూసి ఇంక లాభం లేదనుకొని ఇంటి దగ్గరకు గ్యాసుబండను తెచ్చి సోడాలు పట్టడం నేర్పించాడు చంద్రయ్య. అప్పట్లో ఈ పనిచేసే ఆడ మనిషిని చూడటం లోకులకో వింత.

వాళ్లంతా తొంగి తొంగి చూస్తూ ఉంటే లక్ష్మమ్మ లెక్కలేనట్టుగా గిర్రున చక్రం తిప్పుతూ ఉండేది.

రానురాను పెండెం సోడాసెంటరు సంగ్రామ యోధుల అడ్డాగా మారింది. మాటలూ, సోడాలూ నిత్యం అక్కడ ఘాటుగా పేలేవి. వీళ్ల కోసమని ఆంధ్ర పత్రికకు మొదటి జీవితచందా పెండెం చంద్రయ్య అంగడి నుంచే వెళ్లింది. నెల్లూరులో జరిగే కాంగ్రెసు సభలకూ, ప్రదర్శనలకూ, హర్తాళ్లకూ కావలి నుంచి వెళ్లాల్సిన మనుషులూ అందించాల్సిన తోడ్పాటూ ఆ అంగడి నుంచే ఖరారయ్యేది.

కానీ అందుకు కావలసిన నిధులు ఆ దేశాభిమానుల దగ్గర ఉండేవికావు. ఒక్కోసారి నెల్లూరుకు కాలినడకే భేషని వెళుతుండేవాళ్లు. ఇంకోసారి ఆ అవస్థ పడలేక ఆగిపోయేవారు. అది చూసి వీళ్లకు వీలైనంత సాయం చేస్తే బాగుంటుంది కదా అనుకున్నాడు చంద్రయ్య. అందుకు ఉన్న వ్యాపారం చాలదు. పెంచాలి. అణాకు కాణీ కలిపి నాలుగు డబ్బులు సంపాదించాలి.

''ఎట్లా?'' అనుకున్నాడు.

''ఎట్లా ఏముంది? ఒకదానినే నమ్ముకుంటే కుదిరే పనేనా? బంగారంలాంటి సెంటరు. ఒకటికి నాలుగు పెట్టాలి. అప్పుడే డబ్బులు,'' అంది లక్ష్మమ్మ.

''ఏం చేద్దాం?'' అన్నాడు చంద్రయ్య.

''నువ్వే ఆలోచించు,'' అందామె.

అప్పుడు చంద్రయ్య బాగా ఆలోచన చేసి, భార్యతో కలిసి తగిన ప్రయోగాలు చేసి ఒక పానీయం ప్రవేశపెట్టాడు.

దాని పేరు, 'సుగంధ పాల్.' దీనినే కావలి జనం 'పెండెం సుగంధ,' అని పిలుస్తారు.

వట్టివేర్లతో తయారుచేసే ఈ పానీయం అప్పట్లో సింహపురి గడ్డ మీద రెండు మూడుచోట్ల మాత్రమే దొరుకుతుండేది. చంద్రయ్య దీనిని కావలికి పరిచయం చేశాడు. యానాదులకు చెప్పి ఏరోజుకారోజు వేర్లు తవ్వుకొని వచ్చి, వాటిని రెండురోజులు నానబెట్టి, మూడో రోజు మరిగించి ఆరేక వాటి నుంచి చిక్కటి ఎసెన్సు తీసేవాడు. ఆ ఎసెన్సుకి చక్కెర ద్రావణం, ఘాటు సోడా కలిపి పైన నాలుగు నిమ్మచుక్కలు పిండి, 'ఒంటికి మంచిది, తాగండి,' అని అందించేవాడు.

ఇది ఎండాకాలంలో అమృతం, వానాకాలంలో స్నేహితం, శీతాకాలంలో సరదా.

జనం దీనిని తాగడానికి సాకులు వెతుక్కునేవాళ్లు. చంద్రయ్య వ్యాపారం పైకి ఎగ బాకింది. 'సోడా, సుగంధలు తాగితే చంద్రయ్య దగ్గరే తాగాలి' అని జనం ఒట్టు పెట్టుకున్నట్టయ్యింది.

''చూశావా, ఒకటికి రెండు కలపగానే ఎంత మేలు జరిగిందో. ఈ రెండుని నాలుగు చేయాలి. మన

దగ్గరున్న సరంజామాతో ఎన్ని చేయగలిగితే అన్ని తయారుచేద్దాం'' అంది లక్ష్మమ్మ.

అది మొదలు అక్కడ తడవలు తడవలుగా పానీయాలు వచ్చి చేరాయి.

ఆరంజి సోడా, నిమ్మకాయ సోడా, లైమ్ జ్యూస్, క్రష్, ద్రాక్ష, బాదంపాలు, కడుపునొప్పికి జింజర్...

తక్కినవాటి సంగతి ఏమోగానీ జింజర్ విషయం లో మాత్రం చంద్రయ్య ఆడవాళ్లకు దేవుడితో సమాన మయ్యాడు. వాళ్లకు మైలనీ, ముట్టనీ రకరకాల సమయాలలో రకరకాల కారణాల వల్ల కడుపునొప్పి వచ్చేది. ఆ సమయంలో వారికి చంద్రయ్య జింజరే మందు. అది తాగగానే నొప్పి చేత్తో తీసేసినట్టుగా పోయేది. పెద్దదపు కడుపునొప్పి అయితే ఒక వాంతితో తగ్గిపోయేది.

చంద్రయ్య అక్కడితో ఆగలేదు. పొడుం అల వాటు ఉన్న ముసలివాళ్ల అవసరాన్ని గమనించాడు. అప్పట్లో నాసిరకం ముక్కుపొడి అన్నిచోట్లా దొరికేదిగానీ మద్రాస్ ఆండార్‌కుప్పం ముక్కుపొడి అవస్థ పడినా దొరికేది కాదు. దీని డిపాజిట్టు ఎక్కువ. ఖరీదు కూడా ఎక్కువ. అయినాగానీ కష్టపడి, ఇంగ్లీషులో లేఖలు రాయించి దానిని కూడా తెప్పించగలిగాడు చంద్రయ్య. నాణ్యత కలిగిన సరుకు కావడంవల్ల పొడుం అలవాటు ఉన్నవారికి అది వైకుంఠం చూపించేది.

ఇప్పుడు చంద్రయ్య వ్యాపారం కట్టుదిట్టంగా వుంది. దేశభక్తులకు సహాయంలో అతడి చేతికి ఎముక లేకుండా పోయింది. కాలం గడుస్తూ ఉంది. దేశమంత టితో పాటు నెల్లూరు చుట్టుపక్కల కూడా ఉద్యమాలు ఊపందుకుంటూ ఉన్నాయి.

సరిగ్గా అప్పుడే గాంధీగారి ఖద్దరు ఉద్యమం దక్షిణాదికి పాకి భగ్గుమంది. ఆ మంట చిటపటలు పెండెం సోడా సెంటర్‌లో కూడా పడ్డాయి.

ఇది చంద్రయ్యకు కొత్త మెలకువ. ఇంకా చెప్పా లంటే జీవితంలో అతణ్ణి ఎక్కువసేపు ఆలోచించేలా చేసిన ఏకైక సంగతి అది.

అప్పటిదాకా అతడు స్వరాజ్యం వస్తే చాలు, అందరూ బాగుపడిపోతారు, కష్టాలేవీ ఉండవూ అని అనుకుంటూ ఉండేవాడు. కానీ స్వరాజ్యం వచ్చినా రాక పోయినా, ఇచ్చినా ఇవ్వకపోయినా- ఇక్కడి సొత్తుని దోచుకొని పోవడానికి తెల్లవాళ్లు వ్యాపారం సాకుతో రకరకాల ఏర్పాట్లు చేసుకుంటున్నారని అతడికి అర్థ మైంది. విదేశీ వస్త్రాల వల్ల ఇక్కడ తను పుట్టి పెరిగిన కులానికీ, నేతపనివారికీ ఎలా నష్టమో ఇతర విదేశీ వస్తువుల వల్ల తక్కిన దేశవాళీ వ్యాపారులకీ, పని మంతులకీ అలాగే నష్టం కదా అనుకున్నాడాయన. అది అర్థమయ్యాక స్వదేశీ ఆత్మాభిమానంతో కొత్త జన్మ ఎత్తాడతడు.

'మన తక్షణ కర్తవ్యము - స్వదేశీ ఉద్యమము'

ఈ అక్షరాలు రాయించిన అట్టముక్కను ద్వార బంధానికి వేలాడగట్టాక అతడు చేసిన మొట్టమొదటి పని ఇంటికి వెళ్లి కనిపించిన ప్రతి ఫిరంగి వస్తువునీ తెచ్చి అంగడి ముందు వేసి తగులబెట్టడం.

ఆ తర్వాత జీవితంలో ఎప్పుడూ కూడా అతడు పరాయి వస్త్రాన్ని కట్టలేదు. పరాయివస్తువుని మూచూడ లేదు. ఎసెన్సుల ఖజానా అయిన మద్రాసు వాల్టేక్స్ రోడ్డుకు వెళ్తే విదేశీ ఎసెన్సులు కాదని స్వదేశీ ఎసెన్సు లని ఎంచి ఎంచి కొంటున్న అతణ్ణి చూసి వర్తకులు విచిత్రపోయేవారు. అతడు వాళ్లని పట్టించుకునేవాడు కాదు గానీ ఆ మహానగరంలో అతణ్ణి కలవరపాటుకు గురిచేసిన సంగతి ఒకటి ఉంది.

అదే విదేశీ పానీయాల మోజు.

ద్రవిడుల దేశాభిమానం శంకించదగ్గది కాకపో యినా వారిని కూడా తుత్తునియలు చేయగల మహత్తు, మాయా వాటిలో ఉందని అతడికి అనుమానం కలి గింది. 'ఇది ఇక్కడ దాకా వచ్చింది రేపు ఎక్కడిదాకా వస్తుందో' అని భయపడ్డాడతడు.

నాలుగు నాళ్లు నడిచాయి. అతడి భయం నిజ మైంది.

నూనె సుబ్రహ్మణ్యశ్రేష్ఠి అనే వర్తకుడు ఆరు అణాల 'పొర్టెల్లో' అనే విదేశీ పానీయాన్ని ఊరిలోకి తీసుకువచ్చాడనీ- అలవాటు చేయడానికి నాలుగు అణాలకే విక్రయిస్తున్నాడనీ - ఇది పెండెం సుగంధ కంటే భిన్నంగా ఉందనీ- చంద్రయ్య బలిమిని చూసి ఓర్వలేకే అతడు ఈ పనికి పూనుకున్నాడనీ ఒక వార్త గుప్పుమంది.

ఈ మాట పెండెం చంద్రయ్యను పిడుగుపాటు లాగా తాకింది. ఆరోజతడు అన్నం తినలేదు.

"ఊరుకో. దీనికే ఇట్లయిపోతే ఎట్లా? మాయ దారిగా వచ్చిన పీడ మాయదారిగానే పోతుంది. మన కేమీ కాదులే'' అని ఊరుకోబెట్టింది లక్ష్మమ్మ.

కానీ చంద్రయ్య ఊరుకోలేదు.

అప్పటివరకూ వేదికలన్నా, ఉపన్యాసాలన్నా దూరంగా మసలే ఆ మనిషి ఆరోజు సాయంత్రం మొట్ట

మొదటిసారిగా పెండెం సోడా సెంటర్‌లో నలుగురి ముందూ నిలబడి చిన్న ఉపన్యాసం ఇచ్చాడు.

‘‘అయ్యలారా, ఇదంతా తీపి తినమరిగిన చీమల వ్యవహారంలా ఉంది. తీపి జాడను మొదట ఒక చీమే పసిగడుతుంది. ఆ తర్వాత తక్కిన చీమలన్నీ దారి చేసుకుంటాయి. ఈ విదేశీ సరుకులు కూడా అంతే. ఇవి ఒకదానితో ఆగేవి కావు. ఇవి మన దేశ సౌభాగ్యానికి ప్రథమ శత్రువులని మనం గ్రహించ గలగాలి. నూనె సుబ్రహ్మణ్యశ్రేష్టిది ఈ వ్యాపారం కాదు. అతడికి ఈ విద్య తెలియదు. దీనిపై బతకాల్సిన అవసరంలేని వ్యాపారాలు అతడికి అనేకం ఉన్నాయి. అయినాగానీ అతడు ఈ పని చేశాడంటే- నాలుగు డబ్బులు ఉన్న ఇట్లాంటి వాళ్ల వల్లా, ఏ సరుకునైనా అమ్మి సొమ్ము చేసుకుందామని చూసే ఇట్లాంటి వర్తకుల వల్లా భవిష్యత్తులో మన దేశానికీ, స్థానికులకీ, పనిమంతులకీ తీవ్రనష్టం కలిగే ప్రమాదం ఎక్కువగా ఉంది. ఈ ప్రమాదాన్ని మనం ఎక్కడికక్కడ నిలవ రించగలగాలి. ఆ పని ఇప్పుడే మొదలెట్టాలి. కావలి నుంచి అతడు ఆ విదేశీ పానీయాన్ని ఉపసంహరిం చేంతవరకూ నేను గాంధేయమార్గంలో ఆమరణ నిరాహారదీక్ష చేయడానికి నిశ్చయించుకున్నాను.’’

ఈ చివరి మాటలు ఊరిలో కలకలం సృష్టించాయి.

వర్తకులు దీనిపై రకరకాల వ్యాఖ్యానాలు చేశారు. కొందరు చంద్రయ్య తరఫున మాట్లాడారు. కొందరు సుబ్రహ్మణ్యశ్రేష్టికి వంత పలికారు. కానీ పెండెం సోడా సెంటరు మాత్రం నివురుగప్పిన నిప్పులా ఉంది. చంద్రయ్యతో పాటు దీక్షలో కూర్చోవడానికి ఇతర గాంధేయవాదులు ఏర్పాట్లు చేసుకుంటూ ఉండగా ఆ రాత్రి బాగా పొద్దుపోయాక నూనె సుబ్రహ్మణ్యశ్రేష్టి దుకాణం హఠాత్తుగా తగులబడింది. నల్లటి ఆకాశంలో నాలుకలు సాచి ఎగురుతున్న ఎర్రటి మంటలు ఊరిని భయభ్రాంతం చేశాయి.

ఇది చంద్రయ్య ఊహించని దెబ్బ.

దెబ్బ మీద దెబ్బగా ఇది చంద్రయ్య చేయించిన పనే అన్న పుకారు కూడా చిలువలు పలువలుగా వ్యాపించింది. తర్జనభర్జనలు మొదలయ్యాయి. నిజా నిజాలు తేల్చడానికి పెద్దలు రంగంలోకి దిగారు. చంద్రయ్య మద్దతుదారుల్లోని కొందరు అతివాదులు అతడికి తెలియకుండా ఈ సాహసానికి ఒడిగట్టారని చివరకు బయటపడింది. అయితే ఆ అతివాదులు ఎవరన్నది తేలలేదు.

ఇది జరుగుతున్నంతసేపూ చంద్రయ్య మౌనంగా గంభీరంగా మాట లేనట్టుగా ఉండిపోయాడు. ఆఖరున అన్నాడు.

‘‘ఇంత పెద్ద దేశానికి స్వాతంత్ర్యం తేవడానికి గాంధీగారు అహింసను ఆయుధంగా చేసుకున్నారు. ఒక చిన్నపనికి మనవాళ్లు హింసను ఎంచుకున్నారు. ఇది నా మనసుకు ఎంతో కష్టం కలిగించింది. ఇందుకు నిరసనగా పక్షంరోజులపాటు నిరాహారదీక్ష చేస్తున్నాను.’’

ఈ ప్రకటన చేశాక అతడి నిర్ణయాన్ని ఎవరూ మార్చలేకపోయారు.

పిడికెడంత మనిషి పదిహేనురోజులపాటు అన్న పానీయాలు మాని నిరాహారదీక్ష చేయడం చూసి ఊరు ఊరంతా అతడికి దగ్గరైంది. పదిహేనవ రోజున స్వయం గా సుబ్రహ్మణ్యశ్రేష్టే అతడి వద్దకు వచ్చి కాళ్ల దగ్గర కూర్చున్నాడు.

‘‘చంద్రయ్యా, జరిగిందేదో జరిగిపోయింది. తప్పుడు పనిచేశాను. మీవాళ్లు బుద్ధి చెప్పారు. మధ్య నువ్వెందుకు ప్రాణాన్ని కష్టపెట్టుకోవడం. నీ మాట ప్రకారమే చేస్తాను. సరేనా?’’ అన్నాడు మనస్ఫూర్తిగా.

చంద్రయ్య దీక్ష విరమణ అయ్యింది. ఊరి నుంచి ఆ విదేశీ పానీయం నిష్క్రమించింది.

రోజులు గడుస్తున్నాయి. భారత స్వాతంత్ర్య పోరాటం ఉచ్ఛదశకు చేరు కుంది.

దేశభట్ల రంగయ్య, బెజవాడ గోపాలరెడ్డి వంటి కాంగ్రెసు నాయకులు పెండెం సోడా సెంటరుని వేదిక గా చేసుకొని వీరోచిత ఉపన్యాసాలు సాగిస్తున్నారు. ముక్కుపొడుం పీల్చడం అతి ప్రియమైన అలవాటుగా గల వెన్నెలకంటి రాఘవయ్య వంటి పెద్దలకు కావలిలో ఇది చాలా ప్రియమైన చోటుగా మారింది. వార్తాపఠనా లతో, గేయాలతో, వందేమాతర ధ్వానాలతో దినదినం ఉగ్రూతలూగిపోతున్న ఈ దేశీయ శిబిరానికి ఇక రేపో మర్నాడో భారత స్వాతంత్ర్య ప్రకటన వెలువడనుందని అర్థమైపోయింది.

సంబరాలకు ఏర్పాట్లు మొదలయ్యాయి.

‘‘ఆరోజు మనమంతా పండుగ జరుపుకోవాలి,’’ అన్నాడొక దేశభక్తుడు సంతోషం పట్టలేనట్టుగా.

‘‘మన జాతీయపతాకం మొదట ఈ సెంటరు లోనే ఎగరాలి’’ అన్నాడింకో దేశభక్తుడు ఉత్సాహంగా.

‘‘అవన్నీ తర్వాత. ముందు ఈ సంగతి ఊరంతా వినాలి. అందుకు తగిన ఏర్పాట్లు చేయాలి,’’ అన్నాడు చంద్రయ్య.

‘‘అదెట్లా?’’ అన్నారు వాళ్లు.

‘రేడియో తెద్దాం,’’ అన్నాడు చంద్రయ్య.

ఆ మరుసటిరోజే చంద్రయ్య నిర్ణయం ప్రకారం నడుమంత ఎత్తున్న ఐదు వాల్వుల రేడియో ఒకటి మద్రాసు నుంచి వచ్చి అంగడిలోకి అడుగుపెట్టింది.

అప్పటిదాకా షావుకార్ల ఇళ్లల్లో అలంకారప్రాయ మైన వస్తువుగా పడి ఉండే ఖర్మను వీడి, తొలిసారిగా రోడ్డు మీద నిలబడి భారత తొలి ప్రధాని జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ చారిత్రాత్మక ఎర్రకోట ప్రసంగాన్ని ఊరు ఊరం తటికీ వినిపించిందది.

ఆడవాళ్లు, పిల్లలు, ముసలివాళ్లు, అక్షరజ్ఞానం లేని అమిత దేశభక్తులు ఎందరో పెండెం సోడాసెంటర్ ముందు గుంపులుగా మూగి ఆ అద్భుత ప్రసంగానికి పరవశులౌతూ కేరింతలు కొట్టారు.

అది మొదలు. ఆ తర్వాత ఆ రేడియో అలా ఎన్నో వార్తల్ని ఊరి జనానికి వినిపిస్తూనే ఉంది. రోజుల తరబడి, నెలల తరబడి, సంవత్సరాల తరబడి ఈనాటికీ వినబడుతూ వస్తున్న ఆ వార్తల్లో ఒక్క రెండింటిని మాత్రం చంద్రయ్య ఏనాటికీ మర్చిపోలేడు.

ఆ రెండింటిలో మొదటిది మతోన్మాదుల చేతిలో గాంధీ మహాత్ముని దారుణ హత్య.

రెండవది ఆంధ్ర రాష్ట్రం కొరకు పొట్టి శ్రీరాములు గారి ప్రాణత్యాగం.

ఈ రెండూ కాకుండా అతడు మర్చిపోలేని ఇంకో వార్త కూడా ఉంది.

అది- భారతదేశంలో కోకాకోలా రంగప్రవేశం.

నల్లటి కారుమేఘంలాగా భారతదేశంలో ఆ విదేశీ పానీయం ఎలా ప్రవేశించిందంటే దెబ్బకు దేశ వాళీ వ్యాపారులందరూ ఉక్కిరిబిక్కిరి అయిపోయారు. వాళ్ల గుండెలు జారిపోయాయి. సణుగులు విరిగి పోయాయి.

అది వచ్చీరావడంతోటే మహానగరాలను జయిం చేసిందనీ, కాలేజీ కుర్రకారంతా దానివెంట వేలంవెర్రిగా పడుతున్నారనీ, దీన్ని తాగడమొక ఫ్యాషనైపోయిందనీ అప్పటికే చంద్రయ్యకు వాళ్లూవీళ్లూ చెబుతూ ఉన్నారు. ఇంక రేపో మాపో పల్లెలవైపూ పట్టణాల వైపూ బయలు దేరిందంటే ఆ కొరవ కూడా పూర్తయినట్టేనని భయపెడు తున్నారు.

వాళ్లు భయపడినట్టే జరిగింది.

ఒకరోజు మిట్టమధ్యాహ్నం ఎర్రటిఎండలు కాస్తూ ఉండగా ఆ కంపెనీ దక్షిణాది జనరల్ మేనేజరే స్వయంగా వచ్చి చంద్రయ్యను కలిశాడు.

‘‘చంద్రయ్యగారూ, నేను ఈ ఉద్యోగంలో చేరి ఇప్పటికి ఆరునెలలు అవుతూ ఉంది. ఈ ఆరు నెలలుగా మద్రాసు మొదలు బెజవాడదాకా తిరుగు తూనే వున్నాను. ఏ ఊరు వెళ్లినా ఏ బజారు చేరినా మా కూల్‌డ్రింకు ఏజెన్సీ కొరకు అంత డిపాజిట్టు కడతాం ఇంత డిపాజట్టు కడతాం అని అనేవారేగానీ వద్దు పొమ్మన్నవాళ్లు ఒక్కరు కూడా లేరు. మీరు పెద్దలు. ఎన్నో ఏళ్లుగా ఈ రంగంలో ఉన్నారు. కొత్తగా వస్తున్న మా డ్రింకును మొదట మీలాంటివాళ్లు అమ్మి తేనే మాకు మర్యాద. జనానికి నమ్మకం. అందుకే స్వయంగా వచ్చి అడుగుతున్నాను. డిపాజిట్టు అక్కర లేదు. ఏజెన్సీ ఇస్తాను. కాదనకండీ,’’ అన్నాడతను.

చంద్రయ్యకు ఏం చెయ్యాలో పాలుబోలేదు.

ఎదురుగా ఉన్నది చిన్నవాడు. చదువుకున్న వాడు. చదివిన చదువుకు ఏదో ఒక ఉద్యోగం వస్తే అదే పదివేలు అని చేరినవాడు. పిచ్చుక మీద బ్రహ్మాస్త్రం లాగా అతడితో తకరారు ఏల అనుకొని, ‘‘బాబూ, ఒక్క నిమిషం,’’ అని అన్నాడు.

అని, లోపలికి వెళ్లి స్వహస్తాలతో శుభ్రంగా గ్లాసు కడిగి, అందులో చల్లటి సుగంధ కలిపి, ‘‘బాబూ, ఇది మా అంగడి ప్రత్యేకం. తాగు,’’ అని అందించాడు.

అతడు తాగాడు.

‘‘బాగున్నదా?’’

‘‘బాగున్నదండీ,’’ అన్నాడా యువకుడు.

‘‘మీ కోకాకోలా కంటే బాగున్నదా?’’ మళ్లీ అడిగా డాయన.

‘‘నిజం చెబుతున్నానండీ. మా కోకాకోలా కంటే బాగున్నది,’’ అన్నాడతను.

‘‘మరి యింకేమి. ఒప్పుకున్నావు కదా. వెళ్లు బాబూ. నేను మీ కోకాకోలా అమ్మను,’’ అన్నాడాయన.

వచ్చినవాడు హతాశుడయ్యాడు.

‘‘చంద్రయ్యగారూ, మీ గురించి ఏమీ తెలుసు కోకుండానే ఇక్కడకు వచ్చానని అనుకోకండి. అవన్నీ పాతరోజులు. ఇప్పుడు అవేవీ నడవవు. వాస్తవం చెబు తున్నాను. ఇకమీదట మీరు ఎంతో కాలం ఇవన్నీ అమ్మ లేరు. మా కంపెనీ పెట్టుబడి చూశారా? మా కంపెనీ ప్రచారం చూశారా? ఈ భూమండలంలో ఎక్కువ మందికి తెలిసిన ఏకైక కంపెనీ ఇదేనండీ. దీని ముందు మీరు నిలువగలరా? ఇప్పుడు వస్తున్న ఆదాయానికి రెట్టింపు ఆదాయం సునాయాసంగా మీకు వస్తుంది. మీ మీద గౌరవంతో చెబుతున్నాను. నా మాట కాదన కండి...’’ అన్నాడతను.

చంద్రయ్యకు ఆ మాటలకు నవ్వు వచ్చింది.

"బాబూ, ఏ ఆదాయం గురించి చెబుతున్నావు? మంచి ఎండలకాలంలో ఒక్కపూట సోడాలు అమ్మిన ఆదాయంతో నూరుమంది దేశభక్తులకు భోజనం పెట్టినవాణ్ణి. ఈ వ్యాపారంలో ఆదాయం సంగతి నాకు చెబుతున్నావా? ఏది ఆదాయం? నా సరుకు పావలాకు అమ్ముకుంటే నాకు మిగిలే ఇరవైపైసల ఆదాయమా? నీ సరుకు పావలాకు అమ్మిపెడితే నీకు మిగిలే ఇరవై పైసల ఆదాయమా? నా ఇరవై పైసలు ఇక్కడే వుంటుంది. నీ ఇరవైపైసలు దేశం దాటుతుంది. అట్లాంటి పనికోసం నన్నూ, నా కష్టాన్నీ నా అంగడినీ వాడుకొని అందుకు బదులుగా అయిదుపైసల భిక్ష పడేసి దానికి ఆదాయం అని పేరు పెడుతున్నావా? దీనికి నన్ను లొంగమంటావా?" అన్నాడాయన శాంతంగా.

వచ్చినవాడు ఏమీ మాట్లాడలేదు.

కాసేపటిదాకా కూర్చుని కూర్చుని ఇంక చేసేది లేక లేచి వెళ్లబోతుంటే, "బాబూ మాట," అని ఆపాడు చంద్రయ్య.

"బాబూ, నీకు తెలుసో తెలియదో. రెండువందల ఏళ్లపాటు తెల్లవాళ్ల కింద నలిగిపోయిన ఈ దేశాన్ని ఎందరో మహానుభావులు ఎందరో ప్రజలు కష్టాలు పడీ త్యాగాలు చేసీ చెర నుంచి విడిపించి మీలాంటి యువకుల చేతుల్లో పెట్టారు. దీనికి మీరు చేతనైనంత మేరకు మేలు చేయండి. అంతేగాని ఇట్లాంటి ద్రోహాలు చేయకండయ్యా..." అన్నాడు.

ఆ యువకుడికి మాటలు తడబడ్డాయి.

"ద్రోహమా..." అన్నాడు.

"ద్రోహం కాక దీనిని ఏమంటారు? ఏమయ్యా ఈ దేశంలో ఎన్నో నదులున్నాయి. కాలువలున్నాయి. ఎండలు కాస్తే దప్పిక తీర్చడానికి తీయతీయటి కాయ లున్నాయి. చలువ వేర్లున్నాయి. మనం కనిపెట్టుకున్న షర్బతులున్నాయి. ఇక్కడ ఇన్ని ఉండగా ఎక్కడి నుంచో వచ్చి సముద్రాలు దాటొచ్చి నువ్వు చెబుతున్న నీ కంపెనీ ఇక్కడ వ్యాపారం చేయాలనుకుంటోందంటే ఇక్కడ ఎంత ఆదాయం రాందే ఆ పనికి దిగుతుం దయ్యా. ఎంత దోచుకోవాలనుకోందే నీబోటి వాడికి కారు ఇచ్చి పంపుతుందయ్యా? ఇట్లాంటి ద్రోహపు పనికి నీలాంటివాళ్లు సహకరించవచ్చునా?" అని అడిగా డాయన.

ఈ ప్రశ్నకు అతడు జవాబు చెప్పలేదు.

కాసేపు నిలబడి, "వస్తానండీ," అని తలదించు కొని వెళ్లిపోయాడు.

అతడు వెళ్లాక ఇంక అంగడిలో కూర్చోవాలని పించలేదు చంద్రయ్యకు. రిక్షాను పిలిచి ఇంటికి బయలుదేరాడు.

ఆవేళ ఆయనకు ఎంతో అస్థిమితంగా అనిపిం చింది. అప్పటిదాకా ఆయనలో మినుకు మినుకుమం టూన్న ఆశ ఆవేళతో ఆరిపోయింది.

గాంధేయవాదులు ఉన్నారు, కోకాకోలా రావడం తో దేశంలో నిరసన ప్రకటనలు తెగ కుమ్మరిస్తున్నారు. వారి మాటకు విలువ ఉండకపోతుందా, ప్రభుత్వం దానిని తరిమికొట్టకపోతుందా అని ఆయన అను కుంటూ ఉన్నాడు. ఇవాళ జరిగిన దానిని చూశాక, పల్లెపల్లెలకు కూడా చేరడానికి అది పన్నాగాలు పన్ను తోందని తెలిశాక ఇంక నమ్మకం పోయింది.

'ఇంక అందరం ఇంతేనా?' అనుకున్నాడాయన.

చుట్టుపక్కల పల్లెల్లో తగిన ఆదరువు లేక, ఏం చేయాలో తోచక "చంద్రయ్యగారూ, మేము కూడా సోడాసెంటర్లు పెట్టుకుంటాం. మాక్కూడా మార్గం చెప్పండి. సిలిండర్లు బాడిగకి ఇవ్వండి. ఎసెన్సులు ఎట్లా కలపాలో చెప్పండి" అని ఎందరో అడిగితే వాళ్లం దరికీ తగిన మార్గాలు చెప్పి స్వహస్తాలతో ఎసెన్సులు కట్టి ఇచ్చి సంతృప్తి పడ్డాడాయన. వాళ్లంతా ఒకరి మీద పడి బతకకుండా పెళ్లాం బిడ్డలతో కలిసి ఆ వ్యాపారాలు చేసుకుంటూ ఉంటే చూసి ఎంతో సంతోషపడ్డాడు.

ఇక మీదట ఆ కష్టమూ ఆ స్వతంత్రమూ పోవల సిందేనా? వీళ్లంతా గల్లాపెట్టెల ముందు సోంబేరుల్లాగా పడి ఉండవలసిందేనా? అని అనుకున్నాడాయన.

ఆ ఆలోచన చేస్తూ ఉంటే ఆయనకు కొడుకు గుర్తుకు వచ్చాడు. వాడు ఏమనుకుంటున్నాడో కదా అనుకున్నాడు.

ఇంటికి వచ్చి భార్యతో సంగతి చెప్పాడు.

"మంచిపని చేశావు. ఇంతకు మించి ఇంకెట్లా మాట్లాడతావు?" అంది లక్ష్మమ్మ.

"అబ్బాయి ఏమనుకుంటున్నాడోగదా," అన్నాడు చంద్రయ్య.

"వాడు మన బిడ్డ కాదా? మనలాగే అనుకోడా," అంది లక్ష్మమ్మ.

ఆ రాత్రి భోజనాల దగ్గర చంద్రయ్యా, లక్ష్మమ్మా కొడుకూ కోడలూ కూర్చున్నారు.

చంద్రయ్య కొడుకుతో అన్నాడు.

‘‘కృష్ణుడూ, మా వయసులు తీరిపోయాయి. బతుకులు చివరికొచ్చాయి. ఇప్పటిదాకా ఒకలాగా బతికాము. ఉద్యమాలనీ, పోరాటాలనీ పాకులాడాము. చూడబోతే ఇప్పుడు కాలం మారిపోయినట్టుగా ఉంది. నీలాంటి యువకులు ఏమనుకుంటున్నారో నాకు తెలియడం లేదు. మధ్యాహ్నం అంగడిలో జరిగింది చూశావుగదా, ఏమంటావు. నీకు ఇట్లా ఉండటం ఇష్టమా? అట్లా ఉండటం ఇష్టమా? చెప్పు బాబూ, నా నిర్ణయాలు నీకు గుదిబండలు కారాదు నాయనా...’’

కొడుకు తింటున్నవాడల్లా ముద్దను పళ్లెంలో పెట్టేశాడు.

‘‘నాన్నా, మీరు నన్ను ఇట్లా అడగవచ్చునా?’’ అన్నాడు నొచ్చుకుంటూ.

‘‘అట్లా కాదురా. నీ మనసులో మాట నాకు తెలియవద్దా?’’ అన్నాడు.

‘‘నాన్నా, చిన్నప్పటి నుంచి చూస్తున్నాను. మీరూ, అమ్మా ఎంతో కష్టపడ్డారు. అంగడి నిలబెట్టారు. ఇప్పుడు నేనూ, నా భార్యా కూడా అంతే కష్టపడుతున్నాం. మీ ఇద్దరికీ ఎంత విద్యవచ్చో మా ఇద్దరికీ అంతే విద్యవచ్చు. ఇంత విద్య ఉండి మన నలుగురం ఒకరి కిందకు పోకుండా మన బతుకు మనం బతకలేమా?’’ అన్నాడు కొడుకు.

చంద్రయ్య మనసుకు చాలా తృప్తి కలిగించింది ఆ మాట.

ఆ రాత్రి ఆయన చాలారోజుల తర్వాత ప్రశాంతంగా నిద్రపోయాడు.

తెల్లవారి లేచేసరికి కాళ్ల దగ్గర నిలుచొని వున్నాడు కొడుకు.

‘‘కృష్ణుడూ, ఏమిరా సంగతి?’’ అన్నాడు.

‘‘ఏమి లేదు నాన్నా. నిన్న రాత్రి ఆ కోకాకోలా ఏజెన్సీని మన కట్టవతల బండ్ల శేషారెడ్డి తీసుకున్నాడంట. మనం కాదన్నాక ఒకరిద్దరి దగ్గరకు వెళితే మీకు భయపడి తీసుకోము అన్నారంట. చివరికి నేను తీసుకుంటాను ఎవరడ్డం వస్తారో చూస్తాను అని ఆ రెడ్డి తీసుకున్నాడంట. పొద్దున్నే టీ అంగడి దగ్గర కనిపించాడు. రెటమతంగా మాట్లాడాడు,’’ అన్నాడు కృష్ణుడు.

‘‘రెటమతమా? ఏమన్నాడూ?’’ అన్నాడు చంద్రయ్య.

‘‘అబాయా, మీ నాన్నను నాతో తకరారుకి రావద్దని చెప్పు. ఏజన్సీ తీసుకున్నాను గదా అని పాత కాలంలోలాగా దుకాణాలు తగులబెట్టించడానికీ, సత్యాగ్రహాలు చేయడానికీ ఇది తెల్లవాళ్ల కాలం కాదనీ చెప్పు. అట్లా ఇట్లా చేస్తే బొక్కలో తోస్తారనీ చెప్పు అన్నాడు,’’

చంద్రయ్య ఏమీ మాట్లాడలేదు.

కొయ్యకు తగిలించి ఉన్న చొక్కా వేసుకొని నేరుగా బండ్ల శేషారెడ్డి ఇంటిదారి పట్టాడు.

వేపపుల్లతో పళ్లు తోముకుంటున్న శేషారెడ్డి అంత పొద్దుటిపూట గడప ఎదుట నిలిచిన చంద్రయ్యను చూసి కంగారుపడ్డాడు.

‘‘చంద్రయ్యగారా, రండి రండి,’’ అన్నాడు తడబాటుగా.

ఆయన లోపలికి అడుగుపెట్టలేదు.

‘‘రెడ్డా, మా అబ్బాయితో ఏదో అన్నావంట గదా, మళ్లీ అను,’’ అన్నాడు.

రెడ్డి ఇంకా కంగారుపడిపోయాడు.

‘‘అబ్బే, నేనేమీ అనలేదండీ. నేనేమీ అనలేదు’’ అన్నాడు.

‘‘సరే చూస్తూ ఉండు. మూడు నెలల కిందట మూతపెట్టిన నీ మురుగునీళ్లు గెలుస్తాయో ఇప్పటికిప్పుడు ఈ నేల నుంచి తవ్వితీసిన ఈ ఊరినీళ్లు గెలుస్తాయో తేల్చుకుందాం ఉండు,’’ అని వెనక్కి వచ్చేశాడు.

రెడ్డి ఆ మాటలను పెద్దగా పట్టించుకోలేదు.

ఆ మరుసటిరోజే మూడునెలల కిందట మూత పెట్టిన కోకాకోలాను ధూంధాంగా తప్పెట్లతో తాళాలతో ఊరిలోకి తీసుకొని వచ్చాడు.

అది వచ్చిన తొలిరోజు కావలి జనానికి పెద్ద వింత. దానిని తాకి చూసేవాళ్లూ, తాగి చూసేవాళ్లూ, పిల్లల కోసం, ఆడవాళ్ల కోసం సంబరంగా ఇళ్లకు పార్శిలు తీసుకెళ్లేవాళ్లూ... చంద్రయ్య కూడా ఒకటి తెప్పించాడు.

దానిని నేరుగా ఇంటికి తీసుకొని వచ్చి, నేల మీద పెట్టి ‘‘దీనికి మనం నకలు తయారుచేయాలి,’’ అన్నాడు.

‘‘నకలా?’’ అన్నాడు కృష్ణుడు.

‘‘అదెంతసేపు,’’ అంది లక్ష్మమ్మ.

‘‘దీనికంటే మెరుగ్గా, దీనికంటే ఘాటుగా, దీని కంటే మంచి రంగులో మనం తయారుచేయాలి. దీని కంటే తక్కువరేటుకి అమ్మాలి. ఇట్లాంటి కుక్కల్ని అట్లాంటి చెప్పుతోనే కొట్టాలి,’’ అన్నాడు చంద్రయ్య.

చంద్రయ్యా, లక్ష్మమ్మ, కృష్ణుడు, కృష్ణుడి భార్యా ముక్కులు మూసుకొని తలా ఒక గుక్క తాగి చూశారు దానిని.

ఏళ్ల కాలంగా ఆ రంగంలో తలలు పండిన ఆ మనుషులకీ, ఆ పనిమంతులకీ అందులోని కిటుకే మిటో అర్థమైపోయింది. ఆ రాత్రికి రాత్రే ప్రయోగమూ ప్రారంభమైంది.

ఆ మరుసటి రోజు చాలాకాలం తర్వాత పెండెం సోడాసెంటర్ ద్వారబంధానికి ఒక అట్టముక్క వేలా డుతూ కనిపించింది.

దానిమీద ఇలా ఉంది.

"పెండెం వారి కొత్త పానీయము - పెండెం కోలా - నేడే తాగండి!"

అది చూసి 'ఆహా' అంటూ మూగారు జనం. 'ఇదేందయ్యో,' అని ఆశ్చర్యపోయారు మొదలు. 'ఇదేమి చమత్కారమయ్యో,' అని తాగి చూశారు తరువాత. తాగాక చంద్రయ్యకు నమస్కారం పెట్టారు.

కోకాకోలా కంటే తక్కువ రేటుకి కోకాకోలా కంటే మెరుగైన రుచితో కోకాకోలా కంటే మెరుగైన ఘాటుతో దొరుకుతున్న ఆ పానీయం మళ్లీ ఒకసారి బజారు గెలిచింది. దాని గెలుపు ఎంతటి ఘనమైనదంటే దెబ్బకు ఊరిలో కోకాకోలా అమ్మకాలన్నీ పడిపోయాయి.

ఇది తెలిసి గిలగిలలాడిపోయాడు రెడ్డి. పెండెం కోలాను తెప్పించుకొని తాగి చూశాక ఇది తాగిన నోటితో అది తాగడం కష్టమని అర్థమైపోయింది.

పడుతూ లేస్తూ వార్తను మద్రాసు పంపించాడు.

జనరల్ మేనేజర్ పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చాడు.

"చంద్రయ్యగారూ, ఇది పద్ధతి కాదు. మమ్మల్ని నకలు చేసినందుకు మీ మీద దావా వేయగలం," అన్నాడు బెదిరిస్తూ.

చంద్రయ్య తొణకలేదు. "మీకు చేతనైనది మీరు చేసుకోవచ్చు," అన్నాడు చింత లేనట్టుగా.

జనరల్ మేనేజర్ దావా వేయలేదు. అట్లాగని ఊరిలో కోకాకోలాని నిలబెట్టడానికి ప్రయత్నాలూ మాన లేదు.

అది ఊరిలోకి పారుతూనే ఉంది. అలంకరణగా బజార్లలో వేలాడుతూనే ఉంది. రకరకాల సైజులలో, రకరకాల బాటిళ్లలో జనాన్ని ఆకర్షించడానికి ప్రయ త్నాలు చేస్తూనే ఉంది. సినిమావాళ్లు కొత్తగా దీనిపై పాటలు కడుతున్నారు. మద్యం వ్యాపారులు ఇది మద్యంలోకి ఎంత బాగాఉపయోగపడుతుందో సెల విస్తూ ఉన్నారు.

మొత్తం మీద చంద్రయ్య ఉన్నచోటనే నిలబడి కత్తి తిప్పుతూ ఉంటే అది చుట్టుపక్కల నుంచి అతడిని కబళించుకుంటూ వస్తూ ఉంది.

ఒక సంవత్సరం. రెండు సంవత్సరాలు. మూడు సంవత్సరాలు. అంతే. ఆ తర్వాత జనం నెమ్మదిగా దానికి అలవాటు పడిపోయారు.

చెట్టుకి పట్టిన పురుగు కాలం గడిచేకొద్దీ డొల్లను చేసినట్టుగా చంద్రయ్య అమ్మకాలు కూడా రోజు రోజుకూ డొల్లయిపోయాయి. ఇప్పుడు అక్కడ సందడి లేదు. కోలాహలం లేదు. సోడా కొరకో, సుగంధం కొరకో, రేడియోలో వార్తల కొరకో అక్కడ మూగేవారి సంఖ్య పలుచబడిపోయింది. జింజరు అవసరం తీరిపో యింది. ఆరంజి, ద్రాక్షల డిమాండ్ పడిపోయింది. రాజ కీయాలు మాట్లాడేవాళ్లు లేరు. దేశభక్తుల గతకాలపు పౌరుషాల్ని తలచుకునేవారూ లేరు.

చంద్రయ్య ఒక్కడే నిండు ఖద్దరు బట్టల్లో తెల్ల పులిలా అక్కడ కూర్చుని కనిపిస్తూ ఉన్నాడు. ఆయనకు ఈమధ్య చూపు మందగించింది. ఆరోగ్యం సన్నగిల్లింది. సోడా కొడుతూ ఉంటే చేయి తొణుకుతూ ఉంది.

"ఎందుకు నాన్నా ఇంకా మీరు- ఇంట్లో విశ్రాంతి తీసుకోవచ్చుగా," అని కొడుకు అంటే, "ఏం విశ్రాం తిరా, చేతినిండా పనితో బతికినవాడిని. ఇప్పుడు ఖాళీగా కూర్చోగలనా?" అని అనేవాడాయన.

"కృష్ణుడూ, గాంధీగారు చెప్పేవారురా... మన దేశంలో ఉన్నవే పల్లెటూళ్లు, ఇక్కడ కుటీర పరిశ్రమలే కరెక్టు అనీ. మనది కూడా కుటీర పరిశ్రమేరా. మీ అమ్మా, నేనూ, నువ్వూ, అమ్మాయీ మన పనివాళ్లు అందరం కలిసి కష్టం చేసేవాళ్లం. ఇప్పుడు నాతోపాటు మీరంతా ఖాళీగా కూర్చుంటున్నారు గదా, ఇట్లా ఎన్ని వందలమంది ఖాళీగా అయిపోయి ఉంటారో ఆలో చించు. ఈ పని చేసింది అదేరా, ఈ గుణం దాని రంగు లోనే ఉన్నట్లుందిరా. ఎప్పుడైనా గమనించావా? రక్తం. ఆ రక్తపుకూటికి ఎప్పుడూ ఆశపడబోకు నాయనా," అనేవాడు.

"దానిని ఎప్పటికైనా దేశం నుంచి తరిమికొట్టడం చూడాలని ఉందిరా," అని గొణుక్కునేవాడు.

ఆయన కోరిక తీరలేదు. రానురాను ఆయన ఆరోగ్యం ఇంకా క్షీణించింది. కృష్ణుడు మందులనీ, మాకులనీ అవస్థ పడుతున్నాడు. లక్ష్మమ్మ కంటికి రెప్ప లాగా కాచుకుంటూ ఉంది.

ఇది తెలిసి ఒకరోజు శేషారెడ్డి ఉన్నవాడు ఉండ కుండా, "చంద్రయ్యగారి పని కష్టంగా ఉందని తెలి సింది. జరుగుబాటు అవస్థగా ఉందని చెబుతున్నారు. నా సరుకు వేస్తానని చెప్పండి. ఆయన కోసరంగా నా కమీషను కూడా వదులుకుంటానని చెప్పండి," అని కబురుచేశాడు.

అది విని 'ఆ౹' అని గుండె పట్టుకున్నంత పని చేశాడంట చంద్రయ్య. ఆ తర్వాత ఆయన సంగతి ఏమయ్యిందో చాలా మందికి తెలియదు. కొంతకాలం మంచాన వుండి ఆ తర్వాత చనిపోయాడని చెబుతారు.

ఆయన చనిపోయిన మరికొంత కాలానికి భారత దేశం నుంచి నిజంగానే కోకాకోలాని తరిమికొట్టారు.

అప్పట్లో జార్జి ఫెర్నాండెజ్ పేరును దేశమంతా గొప్పగా చెప్పుకుంది. కావలిలో కూడా చెప్పుకున్నారు.

కానీ చంద్రయ్యను గుర్తు చేసుకున్నవారు లేరు.

*

సముద్రపు దాపున ఉన్న ఊరిలో ఇప్పుడు ఎక్కడ చూసినా తెగి నల్లగా కమిలిన తలల్లాగా కోకా కోలా వేలాడుతూ ఉంది.

ఆ తలలన్నీ స్థానికులవి. దేశవాళీ పనిమంతులవి. కాసింత చక్కెర, కాసింత నిమ్మరసము, కాసిన్ని చలువవేర్లతో చమత్కారాలు చేయగల మహానుభావులందరూ ఇప్పుడు గతించారు. వారి పనితనమూ గతించింది.

భారతదేశంలో మళ్లీ కోకాకోలా ప్రవేశించాక, నిండు కాలువలు పారే పచ్చటి పల్లెసీమల నుంచి మొదలుకొని చుక్కనీళ్లు కూడా దొరకని ఎర్రటి ఎడారి నేలల వరకూ అది విస్తరించాక, ఇక్కడి పసిపిల్లలకు ఉగ్గుపాలకు బదులు కోకాకోలానే అలవాటు చేసేంతగా జాతి వృద్ధి చెందాక, ఒక చలువపెట్టె పెట్టుకొని కొంత సరుకు వేయించుకొని, దానిని అమ్ముకుంటూ సోంబేరుల్లాగా గల్లాపెట్టెల ముందు కూర్చోవడానికి నవయువకులందరూ సిద్ధపడ్డాక ఊరు ఊరునా ఎన్నో తలలు తెగి పడుతూనే ఉన్నాయి.

ఇంకా ఒకటీ అరా ఏవైనా మిగిలి ఉంటే అవి కృష్ణుడిలాంటివి.

ఇప్పుడు కృష్ణుడికి అరవై ఏళ్లు.

తండ్రిలాగే అతడు ఆ అంగడిలో అట్లాగే కూర్చుని ఉంటున్నాడు. తెల్లటి గడ్డమూ, అక్కడక్కడా పిగిలిన నిండు ఖద్దరు దుస్తులు, ఏ రక్తపుకూటికీ మలిన పడని తేజోమయమైన కళ్లూ, అదృశ్య కరవాలాన్ని రెండు చేతులతో దృఢంగా పట్టుకొని ఝళిపిస్తున్న అజ్ఞాత యోధుడి లాంటి రూపమూ...

గతం గుర్తులు ఏవీలేవు అక్కడ.

పెండెం వారి వంశానికి కల్పతరువులా నిలిచిన సోడా ఏనాడో అదృశ్యమైపోయింది. కోకాకోలాను తరిమి కొట్టాక తిరిగి పుంజుకున్న దేశీయ పానీయాలన్నీ అక్కడ మళ్లీ ఒకసారి మృతి చెందాయి. రోజంతా రొదపెడుతూ ఉండిన చలువపెట్టెలు ఏ కొద్దిసేపో పనిచేస్తూ వున్నాయి.

లక్షమంది జనాభా కలిగిన ఊరు. లక్షలు సంపాదించగల బంగారంలాంటి సెంటరు. అయినాగానీ మొండిగా అట్లాగే ఉంటున్నాడతడు.

కల్పన కంటే అనూహ్యమైన ఈ వాస్తవంలో ఇటీవల ఒక సంఘటన చోటు చేసుకుంది.

భారతదేశంలో మంచినీళ్లు అమ్మకానికి బయలుదేరిన ఒక విదేశీ కంపెనీ దక్షిణాదిలోని అన్ని ఊర్లలో వ్యాపారాన్ని స్థిరపరచుకున్నట్టే కావలిలో కూడా స్థిరపరచుకోవడానికి వచ్చింది. దాని ప్రతినిధి ఒకడు కృష్ణుడిని కలిశాడు.

''కృష్ణమూర్తిగారూ, ఏమిటికని మీరు ఇట్లా వున్నారు? దయచేసి మా మంచినీళ్లు అమ్మండి. రూపాయికి రూపాయి లాభం. కావలిలో ఇంత మంచి సెంటరు ఎక్కడా లేదు. కాళ్ల ముందుకు వచ్చిపడే డబ్బును కాదనుకోకండీ. నా మాట వినండి. మా ఏజన్సీ తీసుకోండి'' అని బతిమిలాడి వెళ్లాడు.

అతడు ఉన్నంతసేపూ ''అట్లాగేలెండీ, చూద్దాంలెండీ'' అని అంటూ ఉండిన కృష్ణుడు అతడు వెళ్లాక, ఒక అట్టముక్క తెప్పించి, దానికి పురికొస కట్టి, పెండెం సోడా సెంటరు ద్వారబంధానికి వేలాడదీయించాడు. ఆ తర్వాత దాని మీద ఇలా రాయించాడు.

''ఇచ్చట కంపెనీ కూల్‌డ్రింకులు అమ్మబడవు.''

''ఇచ్చట కంపెనీ మంచినీళ్లు లభించబడవు.''

మంచి ఎండల కాలంలో పడమటి గాలి ఎర్రగా ఆమ్మని లేచినప్పుడు కూడా ధైర్యంగా ఆ అట్టముక్క అలా వేలాడుతూనే ఉంది.

ప్రజాతంత్ర వర్తమాన సాహిత్య సంచిక, ఏప్రిల్ 2002